



POD Wetenschapsbeleid

Studiedag
30 oktober 2003
ITUH - Brussel

Inzet van genetische susceptibiliteit in het werksmilieu

Aanvaardbaarheid van genetische tests in het werksmilieu

Ludwine CASTELEYN
Menselijke Erfelijkheid - KULeuven

Ludwine CASTELEYN

KULeuven - Centrum Menselijke Erfelijkheid

Ludwine.casteleyn@pophost.eunet.be

Van oudsher is de arbeidsgeneeskunde in België niet gebaseerd op de selectie van werknemers, maar op **sociale bescherming**. De arbeidsgezondheidszorg heeft tot opdracht te ijveren voor een aanpassing van de arbeid en arbeidsomstandigheden aan de individuele gevoeligheid van de (kandidaat-)werknemers en draagt er aldus toe bij dat iedereen die de nodige bekwaamheden heeft ook tewerkgesteld kan worden. Zij zal met andere woorden opteren voor andere middelen van risicobeheersing, zoals het verbeteren van de arbeidsomstandigheden samen met gezondheidsbewaking via het periodiek gezondheidstoezicht, in plaats van mensen van arbeid uit te sluiten.

Deze traditie van gelijktijdige bescherming van het recht op arbeid en van het recht op gezondheidsbescherming dreigt in de huidige sociaal-economische context echter onder druk komen te staan. In sommige sociaal-economische kringen in Europa laat men niet de nodige ruimte om de arbeidsomstandigheden aan te passen (zodat vrijwel alle bekwame kandidaten ook geschikte werknemers kunnen zijn), maar wel rijst de vraag naar het selecteren van de **'fitste' werknemers**. Genetische tests lijken de ultieme droom van een dergelijk beleid. Ook het feit dat steeds meer bedrijven bijkomende privé-verzekeringen (voor ziekenhuisopname, levensverzekering enzovoort) aanbieden in het loonpakket resulteert in een toenemende vraag naar voorspellende medische tests.

Een genetische test is pas aanvaardbaar als hij ondubbelzinnig kan bijdragen tot de bescherming van de werknemer. Om dit te waarborgen dient aan een aantal **voorwaarden** voldaan te worden. Deze hebben betrekking op de relatie met de arbeidsrisico's, de betrouwbaarheid van het testresultaat, de mate waarin dit resultaat informatie geeft over de kans dat het individu de ziekte later daadwerkelijk zal krijgen en in welke mate die kans verschillend is ten opzicht van diegenen die de factor(en) niet hebben, de mogelijkheid om met andere maatregelen het risico even adequaat of zelfs beter uit te schakelen of om via andere manieren van gezondheidsbewaking het probleem te voorkómen, de gevolgen van de tests en de mate waarin het voordeel inzake gezondheidsbescherming van de werknemer opweegt tegen de mogelijke sociale gevolgen die een afwijkend testresultaat kan veroorzaken, en tenslotte met de bescherming van de persoonlijke levenssfeer.

Genetische tests die de vatbaarheid van een individu voor een beroepsziekte of een beroepsgebonden aandoening (moeten) opsporen¹, hebben op dit ogenblik een **uiterst**

¹ In het maatschappelijk debat over de aanvaardbaarheid van genetische tests moet men een duidelijk onderscheid maken tussen genetische tests die bedoeld zijn voor het opsporen van *aangeboren* kenmerken, die eventueel wijzen op een grotere *vatbaarheid* voor bepaalde aandoeningen (genetische screening) en genetische tests die tot doel hebben *veranderingen* in het erfelijk materiaal vast te stellen, die *het gevolg zijn van* blootstelling aan schadelijke stoffen (genetische biomonitoring).

Genetische biomonitoring kan deel uitmaken van het gezondheidstoezicht op werknemers en is speciaal gericht op het vaststellen van de *effecten* van blootstelling aan agentia op de werkplek. De resultaten van genetische monitoring kunnen leiden tot de ontdekking van onbekende, maar gevaarlijke blootstellingen.

beperkte voorspellende waarde. Vatbaarheid voor beroepsziekten is een complex fenomeen. De genetische component daarin is nog grotendeels onbekend. Op dit ogenblik zijn er geen genetische tests beschikbaar waarmee met voldoende zekerheid kan worden vastgesteld welke personen een verhoogd risico op een bepaalde aandoening lopen tengevolge van een beroepsmatige blootstelling. Voorlopig kunnen genetische testresultaten dan ook *geen betrouwbare grondslag* vormen om kandidaat-werknemers van bepaalde functies uit te sluiten ter voorkoming van beroepsgebonden aandoeningen.

Indien de huidige genetische tests, ondanks hun tekortkomingen, in deze context bij aanwerving zouden worden aangewend, dreigt bovendien een situatie te ontstaan die **vanuit het oogpunt van de gezondheidsbescherming bij de arbeid paradoxaal** is, onder andere omdat de gedachte - veelal een illusie - dat de gevoelige individuen uitgeselecteerd zijn de *aandacht voor preventie op de arbeidsplek* kan doen verslappen, met als gevolg dat het risico voor iedereen groter wordt. Uitsluiting van kandidaten op grond van genetische vatbaarheid kan bovendien uitmonden in *sociale marginalisering, met alle negatieve gevolgen vandien voor de gezondheid en het welzijn* van de betrokkenen.

Gezien de huidige ontwikkeling van het genetische onderzoek is het niet onmogelijk dat in de toekomst tests beschikbaar komen die wél relevant zijn voor de preventie van beroepsziekten. Deze zouden dan uitsluitend in het belang van de betrokkenen aangewend moeten worden. De **relevantie** van een test voor het arbeidsgeneeskundig toezicht kan best worden beoordeeld door de arbeidsgeneeskundige discipline. Haar bijzondere competentie bestaat er immers in zo concreet mogelijk het verband trachten vast te stellen tussen specifieke arbeidsomstandigheden en het mogelijke gezondheidsrisico voor een bepaald individu. Om binnen de arbeidsgeneeskundige discipline een juist oordeel mogelijk te maken, moet minstens aan twee voorwaarden voldaan zijn. Er moet vooreerst zeer betrouwbare wetenschappelijke informatie beschikbaar zijn. Er moeten vervolgens garanties zijn dat het oordeel uitsluitend uitgaat van de bescherming van de gezondheid van de betrokkene. Hoe dan ook moet elk eventueel gebruik van genetische tests gepaard gaan met **maatschappelijke schikkingen** die ongeëigend gebruik of misbruik van genetische tests voorkomen.

Eventuele toepassingen van genetische tests in de arbeidsgezondheidszorg moeten het onderwerp zijn van een **brede maatschappelijke discussie**. Vermits het gebruik van tests kan uitmonden in beslissingen die een basisrecht betreffen – namelijk het recht op arbeid - komt het bepalen van een beleid terzake uiteindelijk aan de volksvertegenwoordiging toe, en niet aan sociale partners of aan de. De individuele toestemming van de werknemer kan in geen geval volstaan om een test als aanvaardbaar te beschouwen. Mocht de aanvaardbaarheid van genetische tests enkel afhangen van de geïnformeerde toestemming van de betrokkenen, dan dreigen testpraktijken geleid te worden door individuele belangen die geen rekening houden met het solidariteitsprincipe, door de commerciële exploitatie van nieuwe technologieën die andere doelstellingen nastreven dan het welzijn van de individuele werknemer of van de werkende bevolking in zijn geheel, en tenslotte door ‘faulty logics’ door het al te reducerend benaderen van deze zeer complexe materie wat onterecht tot simplistische redeneringen en ook de illusie van bescherming kan leiden.

Waar tests voor genetische vatbaarheid op dit ogenblik niet bruikbaar zijn om kandidaat-werknemers van bepaalde functies uit te sluiten ter voorkoming van beroepsgebonden aandoeningen zou onderzoek naar genetische vatbaarheidfactoren voor specifieke risico's waaraan werknemers blootgesteld zijn wel gebruikt kunnen worden in het kader van andere preventieve maatregelen. Zo kan voor personen die mogelijk gevoeliger zijn een meer doorgedreven en/of frequenter gezondheidstoezicht worden ingesteld. Dit kan bovendien een stimulans zijn voor een betere arbeidshygiëne. Een betere kennis van de genetische susceptibiliteit voor beroepsziekten en beroepsgebonden aandoeningen kan ook in aanzienlijke mate bijdragen tot een efficiëntere medische opvolging van blootgestelde

werknemers. Aan de hand van deze kennis zal men ook de resultaten van genetische biomonitoring juister kunnen interpreteren.

Een voldoende capaciteit van onpartijdig wetenschappelijk onderzoek naar genetische vatbaarheid moet de wetenschappelijke fundamenteen aanreiken voor een beleid dat gericht is op sociale bescherming en dat verkeerd gebruik of misbruik van genetische vatbaarheidstests, ingegeven door vooroordelen of commerciële belangen, wil voorkomen.

Genetische susceptibiliteit en gezondheid bij de arbeid

<http://www.genetische-tests-en-arbeid.be>

* *
* *